کوردایەتی ئایندەی لە عێراقدا
.... چالاک ئاغجەلەری

وەک چۆن ژیان کۆکراوەی ساتەکانە ،ئەوەی دەبێتە ئەکتەر و دەق داڕێژەری ئەو ساتە یەک لە دوای یەکانە بە تەنها مرۆڤەکانە نەخشە ڕێگای بۆ دەکێشن و دەکرێتە داینەمۆی بەردەوامی ژیان ، هەر ساتێکی مێژوویش دەبێتە بەشێک لە ژمارەیەکی گەورەتر لەوانی پێش خۆی، هەروەها بۆ خۆشی بەهەمان مەنتیقەوە ئەو ژمارانەی بەدوایدا دێن لە پەیوەند بە بەردەوامی ژیان هەمان فۆرم دەگرن، کەواتا ئەم حەتمیەتە قابیلی گۆڕان نیە و هەڵە وەرنا گرێت ، وەک ئ□□رکێکی داسەپاوی سروشتی دەبێت بە دونیابینییەکی کراوەوە لە هەنگاوەکانی سبەی ب□□وانین مەزنی ئەمڕۆمان لێ نەبێتە دۆگما چونکە بەم گەوجاندە جیا لەوەی بەر بەشەپۆلە بەردەوامەکانی ژیان ناگرین هاوکات ئێمەکی بچوک کەشکۆڵی ساتەکەمان بەتاڵ بەتاڵ دەبێت لە عیبرەت بۆ دوای خۆمان.

لە بەرکەوتەی ژیانی سیاسی میللەتانەوە بەلای کەمەوە سەرو ١٦٠ نەتەوە بە ناسنامەی جیاوازە ئیلهامی فیکری هیگڵ لە دروست بوونی دەوڵەتی نەتەوەدا بە کۆی ئەو ئیفرازاتانەی بەدوای خۆیدا هێنای ئاسمانی جوگرافی سیاسیانی بۆ ڕۆشنکردوە و بوون بە بەشێک لە کۆمەڵگای گەلانی خاوەن ئاڵا ئەمە لا کاتێکدا ١٩٦ ووڵات خاوەن کورسین لە نەتەوە یەکگرتوەکان هەرچەندە لەم رێکخراوە ١٩٣یان ئەندامی هەمیشەین و مافی دەنگدانیان هەیە ، هەروەها ٣ ووڵاتی وەکو(کۆسۆڤۆ ، فەلەستین و ڤاتیکان) لە دەرەوەی ئەو مافاو□ن و تا ئێستا بەشێک نین لەو گروپە.

لێرەدا ئەوەی جێی مەبەست و وەستانە لەسەری میللەتێکی وەکو ئێمەی کورد ئەو هۆکارگەلی ئاستەنگانە چی بوون کە نەمانتوانی لە دوای ئەو هەموو کێشمک□شە سیاسیەی سەدەی بیست ئەم خواستە میللیە فەراهەم بکەین ، هەرچەندە هەلەکان بۆ گەیشتن بەو مافا ئاماد□یان تێدا بوو بەڵام نەکرا!! ، دیارە بۆ دورخستنەوەی پەڵە لە دیرۆکی سیاسیمان هێندەی نەیاەرکان بە هۆکار دەزانین، ئامادەنەبوونی پێگەی سیاسی کوردی لەچوارچێوەی غیابی ناوەندی فیکرلە ئاراستەکردنێکی تەندروست بۆ ئەم پرسە کەمتر پەنجەی تاوانی ئاراستەکراوە، ئەمەش بەهۆی هەژمونی تێنەپەڕاندنی شکۆی باوکایەتی بەسەر نەوەکان و خێڵ بەسەر گروپ و تاکەکان ، هەروەها هەزمکردنی

پرسەکە لە چوارچێوەی سۆز و دوور لە تەفکرینی وورد لە گرتنەبەری هەنگاوەکانی هەوڵدان و خەبات، خاڵیی لە ستراتیژیەکی تۆکمە و نەبوونی بوێری بە داڕشتنەوەی کاری سیاسی بە گونجان لەگەڵ سەردەمدا ئەو ئەنجامەی داوە بەدەستەوە کە ئەمڕۆ دەبینرێت.
.

هێز و پارتە سیاسییەکان بە گشتی و `قەومییەکان بەتایبەتی لە کوردستانی عێراقدا بەلای کەمەوە لە شەستەکان بەدواوە روئیای سیاسی خوێندنەوەکانیان لەو ئاستەدا کورتی هێنا ، ئەویش بە هۆکاری نەبوونی سەرکردەی بە فکر بە دەرچون لەو خەباتە تەقلیدیە(شۆڕشی چەکداری خاوەن ستراتیژی داخراو و تەعمیمی خەباتی گەلان و چواندنیان بە پرسی میللەتی کورد)ی ئەو ڕۆژگارە ، ئەم جۆرە لە خەبات و تێکۆشان وەک بەشێک لە دەرهاویشتەکانی دوو جەنگی جیهانی یەکەم و دووهەم دەبینم، چونکە بە خۆی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوین هێڵی گەرمی ململانێی جیهانییەکان بوون. بەردەوامی ئەم خەباتە لە حەفتاکان و هەشتاکان بەهەمان باکگراوندی تێکۆشانی شەستەکانەوە درێژەی کێشا لەگەڵ هەندێ گۆڕانکاری ڕووکەشی کە تەنها بە تۆژاڵێکی تەنک فیکر و فەلسەفەی شەستەکانی داپۆشی بوو بەڵام لە بنەڕەتدا وەک درێژکراوەی هەمان میتۆد هەر بۆیە نەیتوانی ئەو قۆناغە بەجێبهێڵێت و دیدگایەکی تر لە دونیابینی بە دەستکەوتنی مافی گەل بجوڵێنێت. کارەسات و نەهامەتییەکانی ئەو ساتە مێژوویە بەجیا لە دڕندەی دەوڵەتی ناوەند کە بە نەخۆشی فاشیست بوونەوە گلابوو بە وێنەی نازییەکانی ئەڵمانی و کەمالیستەکانی تورکیا ، ئەوەی کەسەرە هێزی کوردی وەکو پەرچەکردار شوێن پێی دوژمن کەوت ئاراستەیەکی لەوی باشتر نەگرت نە ئەوکات و نە ئێستاش چونکە دیدگایەک لە بنەچەدا سەرچاوەکەی هاوخوێنی نەتەوە ئاراستەی بکات ڕق و سڕینەوەی بەرامبەر بەرجەستە دەکات (ئەمە تۆمەت بەخشینەوە نییە، مێژووی ناشیونالیزمی نەتەوەیی لەمە زیاتری لە بەرهەم نایەت لەکاتێکدا کورد بە خۆی نموونەیەکە لە تاوان کە دەرهەقی کراوە) ، بۆ یە ئەم هاوکێشەیە لە نێوان ئەم دوو بەردە ئاشەدا میللەتی کردە ئەو خوانە بە تێر بوونی ئارەزووە سیاسیە بێ هزرەکانیان چونکە براوەی ئەم فۆرمە بەتەنها کەمینەیەکی بچوکن لە دەمراستی سیاسی دیکتاتۆرخواز و بەخشینەوەی ترس لە ئامانجی پێکراوی ئەو نوخبە پۆپۆلیستەیە.

بۆ ئەوەی دوور نەکەوینەوە لە دوای ڕاپەڕینی ١٩٩١ەوە درووست بوونی جۆرێک لە ئیدارەدانی سەربەخۆ ، دواتر کۆتایی هاتن بە دەسەڵاتی سەدام ، هەڵسوکەوتی هێزەکانی دەسەڵاتدار (پارتی و یەکێتی) چی دەسکەوت و فەرهەنگی سیاسی و ئیدارو ئابوریان جێکەوتەکرد تاوەکو

خەڵک دەست خۆشی لە ماندوبوونەکەیان بکات!!، لەمڕۆ بەدوا دەبێت دووجار هەڵوەستەبکەین یەکەم لە دەسەڵاتی ناوەند و دووهەم لە دەسەڵاتی هەرێم ، دیارە گومانی تێدا نیە هەردوو بەرە خاوەن یەک میتۆدی سیاسین ئەوەی مەبەست نەبێت لایان خۆشگوزەرانی خەڵکە، ئەم خواستە پەیوەندی بەو هاوکێشەیەوە هەیە لە بوون و فەراهەمی ژینگەیەکی ئارام و ڕەفاهدا هوشیاری تاک گەشە دەکات ، لەگەیشتن بەم ئاستە ئاسایشی ئەم نوخبە سیاسیە دەکەوێتە مەترسیەوە و پێگەیان لەق دەکات، باشترین بژاردە بۆ ئەوان تەسلیم بوونی ئیرادەی خەڵکە بە حزب وەکو ئەوەی کە ئێستا بۆتە واقیعی ڕۆژ.

بە گەڕان بەدوای چارەسەردا دەبێت میتۆدی سیاسی تەواوی هێز سیاسیەکان لە عێراقدا بە تایبەتی ئەو هێزانەی فیکری قەومی و مەزهەبی ئاراستەدەکەن بکرێنە ژێر پرسیاری جدیەوە بە فۆرمێکی تر لە سیاسەت وەڵام بدرێنەوە بە هەرچی گەیشتن بە ئارامی هاونیشتمانیان لە ووڵاتدا ، چونکە لە مێژووی دروست بوونی عێراقەوە بە شێواندنی ناسنامەی هاونیشتمانیانەوە کەوتە سەرخەت، ئەمەش بەهۆی بەزۆر لکاندنی چەندین نەتەوە و ئاین و مەزهەب لە قەوارەیەکی دەوڵەتیدا فەرمیان بە کێشا جیاواز لەهەر خواستێکی ئارەزوومەندانە. بەڵێ ناسیونالیزمی قەومی وەک میتۆدی سیاسی و بە تەبەنیکردنی ناسنامەی حزب خۆیناساند بە خەڵک ، دیارە بە خۆی ئەم ئاراستەیە لە سیاسەت ڕێگە و دەرفەتەکان باشتر دەڕەخسێنێت بە دژایەتیکردنی بەرامبەر ، ڕق و نەخوێندنەوەی دەرەوەی خۆی بەردەوام چالاکە و کاری پێدەکرێت، ئەم فەرهەنگە لە کێشی بەردەوامدایە بە دەستەمۆ کردنی ئەوانی دی بە جۆرێک هەیمەنەو باڵادەستی خۆی خاڵی کۆتایە بە یەکلاکردنەوەی کێشەکان ، هەربۆیە عێراقی نوێی بیستەکانی سەدەی ڕابردوو ئەم جۆرە ناسیونالیزمەی لە ناو کۆی پێکهاتەکانی ووڵات بووە فەرهەنگی سیاسیان ، ماڵوێرانی ئەو خەڵکەش زادەی ئەو دیدگا بە بەشتەیە کە دەکرێت بەجەبهەدرێت.

لە جێگەی ئەم ڕەوتە سیاسیە مەرگ هێنە ئیدی کاتی ئەوەیە پێش خۆمان ببینین ، لێرەدا دوو ڕێگە لەبەردەم ئەم خەڵکانەدایە یان بەردەوامیدان بەم روئیا سیاسیە خوێناویەی کە هەیە لە کاتێکدا مێژووی عێراق پێمان دەڵێت خاوەنی هەموو شتێکین بێجگە لە ئاشتی و یەکتر قوبڵ کردن، لەبەرامبەر ئەم ڕەوتەدا دەکرێت ناسیۆنالیزمی (میللی یان لیبرالی)،(سڤیک ناشیونالیزم)جێگەی بگرێتەوە ، کۆنسێپتی ئەم جۆرە بژاردە سیاسیە لە سەربنەمای هاونیشتیمانی بوون و سیستەمێکی دیموکرات پێگەی خۆی مەحکەم دەکات، ئەم بەدیلە

هەوێنک دەبێت بۆ ئەو شیرەی خەڵکی عێراق ب□ تەواوی پێکهاتەکانیەوە مەبەستیانە ببێت بەماست(م□ بەستم خەڵکی سقیلە).هەزمکردنی ئەم فۆرمە وەک بنتێک بۆ سەرلەنۆی ئاشتەواییەکی کۆمەڵایەتی ، وەلائ□ ب□ نیشتمان و پەیوەندیە سیاسی و کۆمەڵایەتیەکان جیاواز لە تێڕوانینی بە دوژمنناسی بەرامبەر و دروستکردنی شەبەحی ڕەقیب . ئەرکی خوێندەوارەکانە بە هاوکاری شەقام فشار ی مەدەنی بکەنە سەر کایەیە سیاسیەکان ئەم فەرھەنگە سەربخەن، ڕاستە ئەرکێکە پێویستی بە ماندوبوون و لەخۆ بووردنی□ییە بەڵام گرنگ گەیشتنە بە ئامانج کەخۆی لە بەختەوەری خەڵکدا دەبینێتەوە .

ئاکامی ئەم پرسە دەبێت سنوری فیکری سائید ببەزێنێت موخاتبەی سەرچەم پێکهاتەکانی عێراقی پێبکرێت ، دەست پێکی ئەم فۆرمە نوێیە لە سیاسەت لەسەر دەستی ڕۆشنفیکران دەکەوێتە جوڵە ، نابێت چاوەڕوانی هێزە قەومی و مەزهەبیەکان بکرێت چونکە ناسێونالیزمی قەومی بۆ خۆی هەناوی بازاری سیاسەتیانە بە تێپەڕبوونی ئەم فەلسەفەیە و بازدان بەسەریدا ئەوانیش کارکەنار دەکەون، ئیدی کوردایەتی بۆ پاراستنی تاکی کورد سەرڕێدەکەوێت بە هاوبەشی لەگەڵ کۆی پێکهاتەکان لە ئەرک و مافەکانی ووڵاتدا هاوبەش دەبن و لەسەر هەموویانەوە خۆشەویستی جێگە بە قین لەق دەکات.